

Hajnáczy Tamás

A dzsumbuj arcai

Mélyszegénységről, cigányságról közérthető, szakmailag megalapozott, ismeretterjesztő írásokat alig-alig lehet olvasni, nagyrésztük a gondosan hivatkozott tudományos írásművek és a sokszor hatásvadász publicisztikák felé tolódnak el. Ennek a hézagnak a kitöltésére tett kísérletet *A város peremén* elnevezésű kezdeményezés, mely célul tűzte ki a Dzsumbuj történetének a bemutatását a legszélesebb közönség számára a társadalmi párbeszéd elindításának az érdekében. Számos online felületen¹ megjelentek, valamint kiállítást is készítettek, továbbá kiadták a *Volt egyszer egy Dzsumbuj*² című kis kiadványt. Az alig több mint száz oldalas kötetben röviden összegezték a Dzsumbuj történetét, melyhez kronológiát is mellékeltek, melyet az egész kiadványon átívelő grafikai munka csak mindinkább színessé tett. A könyv megírása és szerkesztése során felhasználták a már meglévő szakirodalmat, valamint interjúkat készítettek az egykori lakókkal. Hátrózzottan érvényre juttatták az interjúrészeket közlésén keresztül azon célkitűzésüket, hogy árnyalják a Dzsumbujról kialakult képet az embert helyezve a középpontba. A kötet valóban egy egészen új arcát, az emberi arcát mutatta be a hírheldt, megannyi rémtörténettel övezett házaknak. A következőkben kísérletet teszek a kötet ezen erényének bemutatására, e kettősség érzékeltetésére, az

„HÁT ÉNNEKEM A SZÍVEMHEZ NŐTT, ÉS NEKEM AZ ÉLETEM A DZSUMBUJ. HIBA NINCS MG, MAGA AZ EGÉSZ TELEK, AZ EGÉSZ HELY. ÉN ODA VISSZA SZOKTAM JÁRNI ÉS BESZÉLGETEK, ÚGY MAGAMBAN. HOGY EMLÉKSZEL, AMIKOR ÍGY ÉS ÍGY. MERT NEKEM AZÉRT KISZAKÍTOTT EGY DARABOT A SZÍVEMBŐL A DZSUMBUJ LEÉPÍTÉSE. UGYANIS ÉN OTT TANULTAM MEGKÜZDENI AZ ÉLETTEL, ÉS ÉN OTT TANULTAM MEG AZ EMBERSÉGET. TEHÁT NEKEM AZ A NYOMOR ÉS AZ A SZEGÉNYSÉG VOLT A DOMINÁNS ÉS A MINDEN. HOGY NEM ADOD FEL, HOGY KÜZDESZ, HOGY MERJ, HOGY CSINÁLD, HOGY KELJ FÖL.”
(UO. 49.)

Kisebbségpolitikai szakértő, Károli Gáspár Református Egyetem

- 1 A város peremén c. projekt blogja: <http://www.avarosperemen.hu/> és facebook elérhetősége: <https://www.facebook.com/avarosperemen/>
- 2 ALBERT Kinga – BARNA Margit – BUDAI Gábor – CSEKE Balázs – SÁRKÖZI Vénusz – SIMON Bettina – THURY Lili – TÓTH Fruzsina Márta: *Volt egyszer egy Dzsumbuj*. A város peremén, Budapest, 2017. 104.

alábbi rövid összefoglalásban külön kiemelt interjúrészletekkel.

A Dzsumbujként emlegetett épületegyüttest a főváros 1937-ben építette az Illatos út és a Gubacsi út kereszteződésénél, olyan legalább négy gyermekes családok részére, ahol az egyik szülő budapesti munkahellyel rendelkezett. Eleinte *Darányi-palota* gúnynévvel illette a közvélemény az éppen prosperáló miniszterre utalva, majd csak ezután ragadt rá az ismertebb elnevezés. Az adott korszakban számos szegényeknek és nélkülözőknek épített szociális bérlakást emlegettek dzsumbuj-

ként az adott korszakban, azonban az elnevezés itt forrott össze mindörökre az Illatos úti bérházakkal, még a lebontásukat is túlélve. A Népszava hasábjain 1962-ben a következő sorok jelentek meg a név eredetével kapcsolatban: *„Annak idején, amikor tömegelesen hirdették a kiadó főbérletet, az ilyen lakásokba több családot zsúfoltak be. Így születtek e nyomortanyáról olyan jelzők, mint a „dzsungel” és a „lebúj”, ebből kreálta a külvárosi argó a máig is fennmaradt „dzsumbuj” elnevezést.*”³ Az épületeket csak a *„bűzös gyárnegyedként”* emlegetett ipartelep közvetlen szomszédságában húzták fel, a közeli kénsvagyár és a vegyiművek által kibocsátott maró szag átjárta a lakásokat, beleivódva falakba és mindennapokba. A *Dzsumbujt* három többemeletes ház alkotta, melyek közül az „A” és a „C” épület három szinten 96 lakást foglalt magába, míg a „B” épületet négyemeletesre tervezték, amiben 184 lakást alakítottak ki. A lakásokat 28 négyzetméterekre szabták, melyek csak egy helységből álltak, amik a konyharészt is magukba foglalták. Két lakásonként alakítottak ki WC-t azok előterében, míg fürdőszobákat és a

„GYESEN VOLTAM A KISEBBIK LÁNYOMMAL. TALÁLTAK NEKEM MUNKÁT OTT A HÁZBAN, AMI KISEGÍTETT, VIGYÁZTAK A GYEREKIMRE. ÉS OTT, AKIT MEGISMERTEK, ANNAK NEM VOLT BAJA, MERT EGYMÁST KISEGÍTETTÉK. ZÖMÉBEN SZEGÉNY EMBEREK ÉLTEK, DE OTT MINDENKI MINDENKIN SEGÍTETT. ANYAGIAKBAN IS, BÁRMILYEN DOLOGBAN VAGY GYEREKVIGYÁZÁSBAN. VAGY VOLT OLYAN GONDOM, HOGY NEM TUDTAM ELVINNI A KÉT GYERMEKEMET AZ ISKOLÁBA, AKKOR FELAJÁNLOTTÁK A TÖBBI SZÜLŐK: MAJD ÉN SEGÍTEK, DE FÉLJ, VIGYÁZOK RÁ, ÉS ELVITTÉK AZ ISKOLÁBA. NAGYON SOK LAKÓ EZÉRT SAJNÁLJA A DZSUMBUJOT, MERT ILYEN ÖSSZETARTÓ TÁRSASÁG VOLT. ZÖMÉBEN SZEGÉNY EMBEREK, DE ÖSSZETARTÓ EMBEREK.” (UO. 45.)

„SZIVACS, SZIVACS HÁTÁN, PERSZE. NEM VOLT SENKINEK KÜLÖN ÉLETE OTT, EZ TERMÉSZETES. A TISZTELET AZ MEGVOLT TELJESEN, ÚGYHOGY AZ, HOGY SZIVACSON KELLETT ALUDNI, DE MÉGIS MEGVOLT ENNEK A MELEGSÉGE, AZ EGÉSZ DOLOGNAK. AZT MONDOM, EZ SOKKAL TÖBBET JELENTETT, A MA NAPIG VISSZAMENNÉK INKÁBB ODA, MINT EGY SZÁZ NÉGYZETMÉTERES LAKÁSBA. ENNYI, MERT SOKKAL JOBB VOLT AKKOR, MINT MOST. ÍGY, KÜLÖN. OTT ÉREZNI LEHETETT AZ IGAZI CSALÁDOT. MOST LEHET, HOGY NEM SZÁZ NÉGYZETMÉTERBEN LAKTUNK HÚSZAN, HANEM LAKTUNK EGY HUSZONHÉT NÉGYZETMÉTERBEN, DE SOKKAL JOBB VOLT. CSALÁDIASABB VOLT A LÉGKÖR, MEG SENKI NEM Bántott meg senkit, mindenki csinálta a dolgát, mindenki végezte, amit kell. ESTE SZIVACS SZIVACS HÁTÁN, DE MINDENKI ALUDT. MINDENKINEK ÚGY VOLT RAKVA A KIS FEKHELYE, HOGY NA, MOST TE KELSZ EKKOR, AKKOR TE VAGY AZ ELSŐ, AKKOR TÉGED IDE, TE KELSZ LEGUTOLJÁRA, AKKOR TÉGED ODA. A GYEREKEK MIND ÁGYBAN FEKÜDTEK, CSAK A FELNŐTTEK FEKÜDTEK A FÖLDÖN. SZÓVAL SZIVACSON, DE MINDENKINEK MEGVOLT A HELYE.” (UO. 19.)

3 Uo. 26.

mosókonyhákat csak a körfolyosók végén lehetett találni. Az egyszobás lakások, a közös helyiségek használata elkerülhetetlenül rányomta bélyegét a lakók életére, olykor feszültséggel terhelve a családi és szomszédai viszonyokat.

Az így is nehéz körülményeket tovább rontotta az 1950-es évektől kezdődően az önkényes lakásfoglalók megjelenése, akik üresen álló lakásokat, vagy mosókonyhákat feltörtek és oda beköltöztek. Eh-

hez az időszakhoz kötődött a „cigánysztrájk” néven elhíresült tüntetés, mely során a tanács által kilakoltatott lakásfoglalók a Gubacsi úti villamos sínekre hordták ki a bútorait, mellyel elérték, hogy visszaköltözhetnek a helyiségekbe. Az 1970-es években az önkényes lakásfoglalóknak egy újabb az eddigieknél jelentősebb hulláma rendezkedett be a mosókonyhákba, amit a tanács úgy kezelte, hogy hivatalosan lakássá nyilvánította azokat, így adminisztratív módon több mint hússzal bővítette a Dzsumbuj lakásállományát. Az 1990-es években az önkényes lakásfoglalók tömegesen jelentek meg, miáltal nagymérvű lakosságcsere is végbement az Illatos úti bérházakban, mivel a lakók jelentős része az új szomszédok megjelenése miatt elköltözött. Örökös ellentét alakult ki a régi lakók és a „bevándorlóként” emlegetett új lakók között, továbbá ettől ponttól kezdődött el az ipartelep peremén meghúzódó épületek mélyrepülése. A imént említett folyamatokkal párhuzamosan a bűncselekmények, a prostitúció és a drogfogyasztás is mindinkább megszorodott a Dzsumbujban. Az egyik hajdani lakos a következőképpen emlékezett vissza erre a viszontagságos időszakra: *„Hát azt úgy kell jobban elképzelni, hogy azért nem egy rózsadombi körülmény volt ott. Amit azért tudni kell, hogy oda nem biztos, hogy csak így be tudtatok volna sétálni még nappal se. Az történt, hogy volt a nagykapu, és este ilyen hat, fél hétkor az ilyen stricik futtatták a prostituáltakat, meg a drogcsempészek vagy a szerhasználók körülállták, és ott élték ki a drogos hajlamaikat. Teli volt fecskendőkkel, szipus zacskókkal, kotongumival a lépcsőház, a fertőzöttség ugye. Vagy hát amikor mentél le éjszaka, akkor bizony bizony találtál földön fekvő, beszipuzott, begyógyszerezett embert, és azért az ijesztő volt abszolút. Vagy, ugye, rengeteg késelés történt, tehát volt az is, hogy leütöttek a lépcsőházban.”⁴*

A tarthatatlan viszonyok orvoslására a Ferencvárosi Családsegítő Szolgálat keretei között 1997-ben megalakult a Dzsumbuj Help Közösségfejlesztő Köz-

„SOKAN SAJNÁLTÁK, AMIKOR BONTOTTÁK. HÁT AZ OTT LAKÓ EMBEREKNEK VAN JÓ EMLÉKÜK IS, VOLTAK OLYAN LAKÓK, AKIK OTT SZÜLETTEK, OTT ÉLTEK ÖTVEN ÉVET, AZOK SÍRVA KÖLTÖZTEK EL. MEG ITT IS LAKIK EGY NÉNI, MINDIG TALÁLKOZOK VELE, Ő IS PÉNZT KÉRT, ÉS ITT VETT MAGÁNAK ILYEN KIS KERTES LAKÁST. IMÁDJA, MERT NAGYON JÓ, DE MÉG MINDIG, MINDIG SAJNÁLJA, MERT Ő OTT SZÜLETETT, Ő OTT NÓTT FEL, RENGETEGEN VANNAK OLYANOK, AKIK ÖTVEN, MEG ÖTVENÖT ÉVIG ÉLTEK OTT.” (UO. 87.)

4 Uo. 67

pont, valamint néhány évvel később a Drogprevenációs Alapítvány és a Kék Pont is becsatlakozott a segítő munkába. A hatóság már az 1980-as években fontolgatta a Dzsumbuj felszámolását amit végül elvetett a tatarozást választva helyette mit sem változtatva a telep hanyatló sorsán. A Ferencvárosi Önkormányzat a 2000-es évek második felében fogott neki a megüresedő lakások befalazásának, illetve biztonsági öröket is alkalmazott az önkényes lakásfoglalások megakadályozására. Az Illatos úti bérházak lebontása 2009-ben kezdődött el az „A” épülettel, majd folytatódott 2013-ban a „B”-vel és zárult 2014-ben a „C”-vel. A lakóknak az önkormányzat felajánlotta, hogy három lakásból választhatnak, vagy megtérítik egyszobás hajlékaik árát, papíron mentorprogramot is biztosítottak, ami végül nem valósult meg. Az egykori lakók egy részének az új lakókörnyezet is tartogatott nehézségeket, egyrészt a korábbiakhoz képest jóval magasabb bérleti díjakat alig-alig tudták előteremteni, másrészt a szomszédok elutasító magatartásával kellett szembesülniük, mert a Dzsumbuj stigmája velük együtt költözött akár a főváros másik kerületébe is.